

УДК 811.111'42

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.20.1.14>**ЕКСПЛІКАЦІЯ ТЕМА-РЕМАТИЧНОГО МЕХАНІЗМУ КОМІЧНОГО
НА КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТАХ (НА МАТЕРІАЛІ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ)****EXPLICATION OF THE THEME-RHEME MECHANISM OF CREATING COMIC IN
CREOLIZED TEXTS (CASE STUDY OF INTERNET MEMES)****Кузнєцова О.В.,***orcid.org/0000-0003-0098-1067**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри англійської філології**Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Статтю присвячено дослідженню тема-рема-тичного механізму комічного. Проаналізовано досягнення провідних науковців щодо тема-рема-тичного членування речення й тексту як надфразової єдності, зокрема типологію видів актуального членування тексту. Розглянуто механізми створення комічного, які спираються на поняття інконгруентності та рефреймінгу. У науковій розвідці визначено, що одним із видів креолізованого тексту є інтернет-мем, адже він складається з двох негомогенних частин – вербальної та невербальної.

У статті надано визначення поняття «креолізований текст», проаналізовано його типологію, класифіковано креолізовані тексти відповідно до співвідношення текстового та іконічного компонентів. Виділено тексти з нульовою, частковою та повною креолізацією.

У роботі сформульовано принцип роботи тема-рема-тичного механізму комічного. Доведено, що сутність тема-рема-тичного механізму комічного полягає в динамічному переміщенні комічної інформації від теми до реми в межах текстового простору. Обґрунтовано, що в основі тема-рема-тичного механізму комічного перебуває поняття напруженості. Вона різниться за рівнем інтенсивності: у темі вона є нижчою, а в ремі вищою. Напруженість у темі залежить від інтересу адресата, її рівень підвищується з появою нової інформації. Досягнувши максимуму, напруженість вивільнюється в ремі у формі сміхової реакції. Напруженість залежить від інтенції автора, його готовності до комічного перебігу комунікації, доцільності використаних ним вербальних і невербальних засобів комічного та здатності зародити в адресата інтерес. У ремі реалізується налаштованість автора на комізм, що проявляється у формі сміхової реакції. Комізм виникає за рахунок мовної гри, яка актуалізується на фонетичному (анафора, алітерація, омографи), морфологічному (авторські оказіоналізми), лексико-стилістичному (каламбури, оксюморон, синоніми) та графічному (видозміна тексту, шрифту, кольору) рівнях інтернет-мема.

Ключові слова: комічне, креолізований текст, мем, напруженість, тема-рема-тичний механізм.

The article is devoted to the study of the theme-rheme mechanism of creating comic. The achievements of leading scholars on the theme-rheme division of sentences and text as a supraphrasal unity, in particular the typology of types of actual division of the text are analyzed. Mechanisms of comic creation based on the concepts of incongruity and reframing are considered. Scientific research has determined that one of the types of creolized text is the Internet meme, because it consists of two inhomogeneous parts – verbal and nonverbal.

The article provides a definition of the concept of “creolized text”, analyzes its typology, classified creolized texts according to the correlation of textual and iconic components. Texts with zero, partial and full creolization are singled out.

The principle of functioning of the theme-rheme mechanism of the comic is formulated in the work. It is proved that the essence of the theme-rheme mechanism of the comic is the dynamic movement of comic information from theme to rheme within the text space. It is substantiated that the concept of tension is the basis of the theme-rheme mechanism of the comic. It differs in the level of intensity – in the theme it is lower, and in the rheme higher. The tension in the theme depends on the interest of the addressee, its level increases with the advent of new information. Reaching the maximum, the tension is released in the rheme in the form of a laughter reaction. The tension depends on the author's intention, his readiness for the comic course of communication, the expediency of the verbal and nonverbal means of the comic he used and the ability to generate interest in the addressee. The author's attitude to the comic is realized in the rheme, which manifests itself in the form of a comic reaction. The comic arises due to the language game, which is actualized on the phonetic (anaphora, alliteration, homographs), morphological (author's nonce word), lexical and stylistic (puns, oxymoron, synonyms) and graphic (modification of text, font, color) levels of the Internet meme.

Key words: comic, creolized text, meme, tension, theme-rheme mechanism.

Постановка проблеми. Зважаючи на технічний прогрес суспільства, концепт «тексту» став більш гнучким і переорієнтувався в цифровий простір, що збільшило рівень його мультимодальності й інтерактивності. Отже, перед сучасною людиною постала нагальна проблема позиціонування реальних об'єктів у віртуальному просторі. Продуктом інтенсивного застосування зорових елементів у сучасному спілкуванні став розвиток креолізованих текстів. Використання креолізованих текстів зумовлене психологічними особливостями сприйняття тексту людьми: спершу увага приділяється картинці, а потім – вербальній частині повідомлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження тема-рематичного механізму спирається на ґрунтовні розвідки тема-рематичних відносин на рівні речення (усередині пропозиції) [3; 4; 7; 9] і на рівні тексту (між пропозиціями й між абзацами) [8; 10; 14; 15]. Тема та рема в тексті виконують комунікативно-прагматичні функції – передають інформацію й водночас відносять її до певної смислової категорії [2, с. 67]. Тобто лише завдяки змістовому поєднанню тема та рема утворюють смислово значущість.

В основі комунікативної структури тексту лежить теорія актуального членування тексту, розроблена науковцями Празького лінгвістичного гуртка, зокрема чеським мовознавцем Ф. Данешем. Запропонована ним типологія видів актуального членування тексту отримала назву «тематична прогресія». Сутність його підходу полягає в комунікативній послідовності речень, тому що «кожне наступне речення надфразової єдності спирається на попереднє, просуваючи висловлення від відомого «теми (Т)» до нового «реми (Р)», у зв'язку з чим створюється тема-рематичний ланцюжок, який має кінцевий характер

і визначає межі надфразової єдності» [8, с. 21]. Отже, текст розуміється як сукупність фраз або фразових елементів, організованих за певними метою та смислом. Поєднання відомого компонента з невідомим і є основою комунікації.

Механізму комічного присвячено праці В.О. Самохіноюї, яка розробила когнітивний механізм інконгруентності [11], а також О.В. Харченка, який схарактеризував когнітивний механізм рефреймінгу [13]. У науковій розвідці вперше пропонується новий механізм комічного, в основу якого покладено тема-рематичне представлення інформації, в основу якого покладено поняття напруженості.

Постановка завдання. Основна мета статті полягає у виявленні особливостей застосування тема-рематичного механізму комічного в інтернет-мемах як різновиді креолізованого тексту. Відповідно до поставленої мети, виділяємо такі завдання дослідження: схарактеризувати принцип роботи тема-рематичного механізму комічного, визначити специфіку тема-рематичного механізму комічного в інтернет-мемах з урахуванням креолізованості; проаналізувати засоби створення комічного в інтернет-мемах.

Виклад основного матеріалу. Креолізований текст складається з двох складників: словесного й невербального. Поняття «креолізованість» уперше запропоноване Ю.О. Сорокіним і Є.Ф. Тарасовим. Дослідники визначили креолізовані тексти як «тексти, фактура яких складається з двох негомогенних частин: вербальної (мовної, мовленнєвої) і невербальної (належить до інших систем, ніж природна мова)» [12, с. 180–181]. Услід за класифікацією О.Є. Анісімової виділяють три типи креолізованих текстів: тексти з нульовою креолізацією (зображення відсутні); тексти з частковою креолізацією (вербальна частина

відносно автономна, незалежна від зображення); тексти з повною креолізацією (вербальна частина орієнтована на зображення або відсилає до нього, а зображення виступає як облігаторний елемент тексту) [1, с. 15].

У науковій розвідці ми будемо аналізувати реалізацію тема-рематичного механізму в тексті з повною креолізацією. Текстова частина буде відповідати темі, а малюнок – ремі, оскільки тема є «відправною точкою розвитку повідомлення, у якій закладено заздалегідь відому інформацію як для адресанта, так і для адресата, а рема представлена як ядро повідомлення, тобто є абсолютно новою інформацією, власне і є метою повідомлення» [6, с. 119].

Тема-рематичний механізм комічного полягає в «динамічному процесі переміщення відносно відомої інформації, яка апріорно заряджена автором комічною інтенцією в темі до саме комічної розрядки в ремі. Інформація, представлена адресантом у темі, – це певний тригер, який готує адресата до нової комічної інформації в ремі. В основу тема-рематичного механізму комічного покладено напруженість» [5, с. 144]. Базовим складником тема-рематичного механізму комічного є поняття напруженості, яка «спрямована на те, щоб зацікавити адресата, викликати бажання швидшого вирішення ситуації в ремі» [5, с. 145]. Напруженість виникає в темі «за умови, що автору вдалося викликати в адресата інтерес до комічної ситуації. Для цього автор ретельно добирає компоненти створення напруженості в темі, які проявляються на всіх мовних рівнях. Напруженість комічного тексту знімається адресатом у ремі у вигляді емоційної реакції (посмішка, сміх, регіт, вигуки) на вжиті автором стилістичні засоби й на сам текст жарту. Таким чином, рема виконує реактивну функцію, яка полягає в миттєвому вивільненні комічної енергії у вигляді сміхової реакції адресата й автора» [5, с. 145].

Комізм тема-рематичного механізму ґрунтується на мовній грі, яку виявлено на фонетичному, морфологічному та лексико-стилістичному рівнях.

Розглянемо приклад, у якому тема представлена текстом “*Why couldn't the pirate learn the alphabet?*”, а рема виражена вербально “*Because he was always lost at C*” і дублюється невербальним елементом-малюнком.

Напруженість виникає в темі за рахунок уживання питального речення, яке змушує адресата замислитися над самим питанням. Також спостерігаємо порушення логіко-поняттєвих норм, адже питання є нетиповим для ситуації спілку-

вання: ніяк не стосується буденних справ піратів. Комічний ефект у ремі досягається за допомогою омоформ – збігу звучання англійської літери *C* та іменника *sea*. Малюнок виконує роль певної невербальної підказки, тим самим допомагає адресату швидше декодувати жарт.

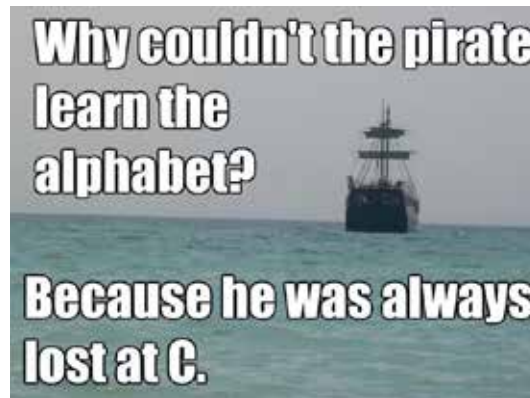

Рис. 1. Мем із невербальним дублюванням реми (1) [3]

У наступному прикладі тема представлена градацією (*I am sad I am depressed I am happy'n't life is soup, I'm fork*), у якій автор використовує оказіоналізм *I am happy'n't* для погіршення самопочуття й метафору *life is soup, I'm fork*, яка означає, що життя біжить крізь твої пальці й ти нічого не можеш зробити. Напруженість зростає з прочитанням кожної наступної фрази. Емоційна розрядка в ремі досягається за рахунок парадоксу: чим більш хаотична, незрозуміла думка з лівого боку, тим вона вища в ієрархії розуму. Можна дійти висновку, що в найгірші моменти життя людина здатна згенерувати найгеніальнішу ідею.

Рис. 2. Мем із вербальною темою та невербальною ремою (2) [2]

Напруженість у темі нижченаведеного прикладу пов'язана з ефектом очікування: адресат не розуміє, як саме закінчиться ситуація, адже виникає

логічна пауза (*When your workplace is in chaos but your shift is over*). Напруженість теми змінюється комічною реакцією в ремі за рахунок гіперболи та сарказму. Гіпербола невербально представлена вибухом будівлі, а сарказм – веселою посмішкою літака, який вирвався з «пекла», що залишилося позаду. Приклад показує нам прецедентну ситуацію, яка іронізує закінчення робочого дня й небажання виправляти щось, бо настав час іти додому, залишаючи безлад на робочому місці.

Рис. 3. Мем із вербальною темою та невербальною ремою (3) [4]

Приклад (4) демонструє реалізацію тема-рема-тичного механізму на графічному рівні. Напруженість теми (*in the outside I'm Baddie*) криється в ефекті очікування: адресат чекає на подальшу інформацію в ремі. Графічна гра виражена зміною шрифту: У темі він яскравий із тінювим ефектом для виразності, а в ремі білий і менш помітний. Також спостерігаємо виділення кольором іменників *Baddie* та *Saddie*, які є омофонами, – прийом каламбуру. Рема, що виражена невербально, є дублюванням значення виділених шрифтом іменників *Baddie* та *Saddie*. Така пара допомагає створити протиріччя: чим більша фонетична схожість і смислові відмінності, тим вища якість каламбуру.

Таким чином, просування сюжету залежить від ролі реми, яка змістовно збагачує меми й розкриває їх комічну сутність за рахунок фонетичних,

морфологічних, лексичних і стилістичних засобів. Зазначимо, що «кожній ремі властива розгортаність змісту, яка досягається шляхом додавання нових «крихт» значення, які рухаються у формі спіралі, де кожен наступний виток відповідає новим фрагментам інформації» [6, с. 120]. Рема залежить від доцільності добору автором думок, закономірності його мислення та комунікативних здібностей.

Рис. 4. Мем із невербальним дублюванням теми та реми (4) [1]

Висновки. Інтернет-комунікація як нестандартний майданчик комунікативного простору дає можливість для створення й функціонування нових видів креолізованого тексту. Незліченні потоки нової інформації змінюють звичні стилі спілкування, надаючи окремим фразам більш широкий спектр значень. Прагнення до короткого та швидкого викладу думки за допомогою окремих мовних кліше стає одним зі способів показати свою обізнаність у нових віяннях суспільства. Одним із проявів зміни спілкування, що користуються величезною популярністю, стали так звані «меми». Меми як різновид креолізованих текстів підлягають тема-рема-тичному поділу та ґрунтуються на мовних іграх. Це дає змогу констатувати, що тема-рема-тичний механізм може бути основою досягнення комічного ефекту. Таким чином, перспективи подальших досліджень убачаємо в застосуванні тема-рема-тичного механізму комічного в мемах різної жанрової приналежності, зокрема коміксів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анисимова Е.Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолитованных текстов) : учебное пособие для студ. фак. иностр. яз. вузов. Москва : Академия, 2003. 128 с.
2. Давыдова А.Р. Конститутивные характеристики тема-рема-тического развёртывания текста газетных сообщений. *Альманах современной науки и образования*. 2014. № 8 (86). С. 67–71.
3. Ковтунова И.И. Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения. Москва : Едиториал УРСС, 2002. 240 с.

4. Крушельницкая К.Т. К вопросу о смысловом членении предложения. *Вопросы языкознания*. 1956. № 5. С. 55–67.
5. Кузнецова О.В. Постмодерністський комічний ідіодискурс Дейва Баррі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2019. 241 с.
6. Кузнецова О.В. Тема-рематична прогресія як когнітивний механізм комічного. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2017. Вип. 86. С. 118–124.
7. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения. Москва : Едиториал УРСС, 2010. 232 с.
8. Москальская О.И. Грамматика текста. Москва : Высшая школа, 1981. 183 с.
9. Распопов И.П. Актуальное членение предложения (На материале простого повествования преимущественно в монологической речи). Уфа : Издательство Башкирского государственного университета, 1961. 163 с.
10. Реферовская Е.А. Коммуникативная структура текста в лексико-грамматическом аспекте. Ленинград : Наука, 1989. 168 с.
11. Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США : монографія. 2-е вид., перер. і доп. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 360 с.
12. Сорокин Ю.А., Тарасов Е.Ф. Креолизованные тексты и их коммуникативная функции. *Оптимизация речевого воздействия: коллективная монография*. Москва, 1990. С. 180–186.
13. Харченко О.В. Американський дискурс комічного та його лінгвокогнітивні особливості. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2010. № 897. С. 120–125.
14. Daneš F. Functional Sentence Perspective and the Organization of the Text. *Papers of Functional Sentence Perspective*. Prague, 1974. P. 106–128.
15. Dejica D., Cozma C-M. Using Theme-Rheme Analysis for Improving Coherence and Cohesion in Target-Texts. *A Methodological Approach. Procedia –Social and Behavioral Sciences*. 2013. Vol. 84. P. 890–894.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. URL: <https://ifunny.co/picture/on-but-on-the-inside-KZbgoYPu7> (дата звернення: 08.12.2021).
2. URL: <https://me.me/i/sad-depressed-happynt-pakalu-papito-pakalupapito-life-is-soup-i-fb071dc5b40c41d984cdbe071a1b0018> (дата звернення: 08.12.2021).
3. URL: <https://twitter.com/tjtuesday/status/592694186593386497> (дата звернення: 08.12.2021).
4. URL: <https://www.ebaumsworld.com/pictures/25-funny-work-memes-that-tell-it-like-it-is/86635084/> (дата звернення: 08.12.2021).